

Развіццё творчай актыўнасці выхаванцаў ў працэсе азнаямлення з беларускай народнай казкай

Трэці этап (творчы).

□ нацэлены на непасрэдную праяву творчай актыўнасці выхаванцаў на аснове вывучэння мастацтва беларускай народнай цацкі.

□ Ён патрабуе выбару адпаведных варыянтаў у ходзе творчага працэсу, забеспячэння самастойнасці дзяцей ва ўвасабленні мастацкай задумы.

□ **Трэці этап** складаецца з цыкла заняткаў, накіраваных на стварэнне самастойных апавяданняў па апісанні цацкі, мастацкага вырабу цацкі, правядзення Свята беларускай народнай цацкі.

Методыка развіцця апісальнага маўлення старэйшых дашкольнікаў сродкамі беларускай народнай цацкі ўключае **тры узаемазвязаных этапы: кагнітыўна-інфармацыйны, сітуацыйна-творчы, праектыўна-творчы**. Вучэбна-моўная дзейнасць старэйшых дашкольнікаў на кагнітыўна-інфармацыйным этапе прадугледжвае ўзбагачэнне і ўдакладненне ведаў пра беларускую народную цацку, навучанне такім разнавіднасцям апісання як **апісанне-каментаванне, апісанне-канатацыя, апісанне-мадэляванне, апісанне-ілюстраванне**.

На наступных этапах методыкі - **сітуацыйна-творчым і праектыўна-творчым** - прадугледжваецца пераразмеркаванне эмацыянальна-энергетычнага забеспячэння вучэбна-маўленчай дзейнасці дзяцей. З гэтай мэтай выкарыстоўваецца сістэма прыёмаў ідэальна-вобразнай метафарызацыі прадмета апісання ў форме свядомай аб'ектывацыі вобраза ў пэўную сістэму сувязяў і адносін (накіравальнае мадэляванне).

Вынікам такога мадэлявання з'яўляюцца **апісанні-камбінаванні і апісанні-варыяцыі**.

Праектаванне ўяўнага вобразу сродкамі аб'ектывацыі эмацыянальных уражанняў ў выглядзе **тэкстаў-апісанняў** стала эфектыўным шляхам навучання дашкольнікаў апісанню па ўяўленні. Наступная частка метадыкі прадугледжвае фарміраванне ў дзяцей уменняў складаць творчыя апавяданні. Пры гэтым новы вобраз цацкі ствараўся шляхам далейшага фармальна-змястоўнага пераўтварэння ўжо набытага дзіцем вопыту знаёмства з народнай цацкай і народнай творчасцю ў цэлым. **Эфектыўнай з'яўляецца сістэма "кадзіравання" тэкстаў-апісанняў у выглядзе шэрагу задач, прадстаўленых у пэўнай паслядоўнасці.** Так, у пэўным аспекце працы над фарміраваннем творчых разнавіднасцяў апісальных расказаў пачатковы этап "кадзіроўка" апавядання-апісання прадугледжваў вызначэнне дзіцем апавядальнікам на аснове сваіх эмацыянальных уражанняў тэмы, агульнага зместу ўяўнага вобразу той або іншай цацкі.

Неабходна навучыць дзяцей арганізоўваць свае ўражання ад убачанага або пачутага такім чынам, каб іх змест, прадстаўлены ў вербалізаванай форме, быў зразумелым слухачам; абагульняць ўяўляльныя вобразы і перадаваць галоўнае ў адным слове - назве ўяўляльнай цацкі. Наступны этап "кадзіроўкі" зместу апісальна-творчага расказа дзіцяці абумоўліваўся меркаваннямі апавядальніка над "дзеяннямі" цацкі і іх паслядоўнасцю, любымі зменамі цацкі-выявы, якія адбываліся ў часе і прасторы. У дзяцей развіваюцца ўменні групіраваць тэматычныя элементы такога "кадзіравання" у мікратэмы і ствараць адпаведную мадальнасць апісання. Напрыклад, "Сустрэча" (Якую народную цацку вы маглі б сустрэць ... на пляцоўцы?, ... На сонечнай палянцы? І пад.), "Падарожжа" (Цацка, падарожнічае. Якая яна? Або: Падарожжа разам з цацкай. Разам з якой цацкай вы хацелі б адправіцца ў падарожжа?), "Падарунак" (Цацка ў падарунак. Якую народную цацку вы падарылі б Або: Падарунак для цацкі. Які б падарунак спадабаўся цаццы-Баранцу (Паненцы)? Чаму? Апішыце такога Баранца (Паненку)", або "Хвароба", "Страта" і да т.п. У далейшай працы развіваецца ўменне дзяцей сумяшчаць магчымыя мікратэмы апісання з сістэмай узаемасувязяў, якія б

выкрывалі пэўную праблему, супярэчнасці ці, наадварот, адзінства, лагічную сувязь. Частка тэкста-апісання, што абумоўлівалася наступным кодам, служыла глебай для развіцця ўменняў складаць творчыя апісальныя расказы; ўзбагачаць іх спасылкамі на сацыякультурныя і народазнаўчыя аспекты традыцыйнага беларускага цацкарства; сучасным уяўленням аб ролі і месцы народнай цацкі ў культуры і побыце. На гэтым этапе вырашаліся наступныя задачы: павелічэнне аб'ёму апісальнага расказа, колькасці ў ім складаназалежных і складаназлучаных канструкцый, слоўнікавай разнастайнасці; памяншэнне колькасці лагічна і граматычна незавершаных канструкцый, павелічэнне колькасці слоў і выразаў станоўчай або адмоўнай канатацыі.

Такім чынам, можна вылучыць наступныя этапы паслядоўнага фарміравання навыкаў апісальнага маўлення: ўзбагачэнне, дапаўненне і ўдакладненне ведаў дзяцей пра беларускую народную цацку, апрацоўкі яе іманентных уласцівасцей, сімвалічных значэнняў зместу, формы і аздаблення; рэпрадуктыўнае апісанне (апісання-каментаванне), якое прадугледжвае праіграванне аўтарскай задумы; мастацка-рэпрадуктыўнае апісанне (апісанне-канатацыя), якая прадугледжвае мастацкую інтэрпрэтацыю аўтарскай задумы; індывідуалізаванае-інтэрпрэтацыйнае апісанне, змест якога складаюць апісанні, якія абумоўлены ўнутранымі прычынамі, што характарызуюць індывідуальнасць дзіцяці-апавядальніка (апісанне-мадэляванне); інтэрпрэтацыйнае мастацкае апісанне, у якім дзіця раскрывае патэнцыйныя магчымасці сваёй індывідуальнасці сродкамі пабудовы ў мастацкай інтэрпрэтацыі мадэляў ўнутраных мэтай ўласнай асобы (апісанне-ілюстраванне); творчыя разнавіднасці апісання, у якіх новы мастацкі вобраз ствараецца шляхам сінтэзавання або паступовым назапашваннем новых элементаў, пашырэннем сюжэту цацкі (апісанне-камбінаванне); творчыя разнавіднасці апісальна-маўленчай дзейнасці, у якіх новы мастацкі вобраз цацкі фарміраваўся як мадыфікацыя цацкі-папярэдніка, цацкі-ўзору (апісанні-варыяцыі); праектаванне ўяўляльнага вобразу сродкамі

аб'ектывацыі эмацыянальных уражанняў у эмацыянальныя вобразы з наступным навучаннем вербалізацыі мадэляў эмацыянальных паказаў у выглядзе тэкстаў-апісанняў (апісанні-праекціраванні). У шэрагу педагогічных ўмоў эфектыўнага развіцця апісальных расказаў дзяцей сродкамі беларускай народнай цацкі можна назваць улік эмоцыягеннага патэнцыялу беларускай народнай цацкі; разнабаковая дасведчанасць дзяцей пра беларускую народную цацку; максімальны ўлік асобных характарыстык дашкольнікаў пры размеркаванні апісальна-прадукцыйных і апісальна-творчых задач; актыўная пазнавальна-творчая накіраванасць любых відаў маўленчай-апісальнай працы з народнай цацкай.

Літаратура.

1. Зимина З.И. Текстильные обрядовые куклы. Методическое пособие./З.И. Зимина З.И.- Мн.:2006.
2. Народная культура Беларусі. Энцыклапедычны даведнік. - Мн.: “Беларуская энцыклапедыя”, 2002.
3. Церашковіч Т.А. Лялька беларуская./ Т.А. Церашковіч - Мн.: “Полымя”, 1992.
4. Е. Л. Флерина, Эстетическое воспитание дошкольника./ Е. Л. Флерина
Изд-во АПН РСФСР,

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Абраменкова В. Игры и игрушки наших детей: забава или пагуба? – М., 2001
2. Касцюкевіч С.У. Беларуская народная цацка як сацыякультурны феномен і каштоўнасць // Матэрыялы міжнароднай навучна-практычнай канферэнцыі “Преподобная славянских народов”, посвященная 100-летию

перенесения святых мощей преподобной Ефросиньи Полоцкой из Киева в Полоцк. – Полоцк, 2010. - С. 138

3. Лозка А., Лявонава А. Беларуская цацка і гульня: Матэрыялы ў дапам. стваральнікам цацак і гульняў на аснове бел. нар. мастацтва, этнагр. і фальклору. Мн., 1996.

4. Лявонава А.К. Беларускія традыцыйныя цацкі // Пачатковая школа. 1995. № 11. С. 41 – 44.

5. Найдено О. С. Українська народна іграшка: Історія. Семантика. Образна своєрідність. Функціональні особливості: К. АртЕк, 1999, 256 с

6. Ржавуцкі М.С. Беларуская гліняная цацка. – Мінск: Полымя, 1991. – 142 с.

7. Сахута, Я. М. Беларуская народная цацка. – Мн., 1991.

8. Усова, А.П. Русское народное творчество в детском саду. М., 1961.

9. Флерина, Е. А. Игра и игрушка / Под ред. Д.В. Менджерицкой. – М., 1973.

10. Хейзинга Й. Homo Ludens; Стаття по истории культуры, М., 1997

11. Церашковіч Т.А. Лялька беларуская. – Мінск: Полымя, 1992. – 126 с.